

Martina Krsnik
IDEAL LJEPOTE KOD HEGELA

1. Uvod

Na početku je važno naglasiti da je za Hegela estetika opažanje umjetnosti, odnosno »specijalna *aisthesis* umjetnosti, a ne prirode«. ¹ U skladu s tim, Hegel je iz svoje teorije o umjetnosti isključio prirodnu ljepotu zbog njezine nesavršenosti. U svrhu razumijevanja Hegelovih predavanja iz estetike ne smije se zanemariti položaj umjetnosti u cjelokupnom njegovom sustavu. Umjetnost je dio Hegelove filozofije duha, točnije, treći i najniži stupanj apsolutnog duha, a slijede ju religija i filozofija. Ovaj poredak povezan je s Hegelovim naukom o duhu, odnosno kretanju duha od objektivnog duha prema apsolutnom duhu, samosvijesti. Hegel smatra da se filozofija i religija bave istom istinom, a razlika je u tome što je u religiji ta istina prezentirana, dok se filozofija bavi potpunim, racionalnim razumijevanjem te istine. ² Budući da su religija i filozofija apstraktne i ne proizvode nikakve osjetilne dokaze, ljudi su imali potrebu zamisliti i predočiti tu istinu kojom se filozofija i religija bave. Upravo zbog toga je nastala umjetnost. Umjetnost je potrebna da bi duh shvatio samog sebe, u njoj se pokazuje sloboda duha i to čini ljepotu. Umjetničko djelo je, za Hegela, produkt pojedinca, genija, ali isto tako i nešto što nosi ljudska zajednica, što pripada čovječanstvu. ³ U ovom ću radu prikazati glavne misli prvog sveska djela *Estetika*, počevši s objašnjenjem Hegelova shvaćanja apsolutnog duha, pojma i ideje jer se cijela njegova estetika nadovezuje upravo na te pojmove. U ostatku rada objasniti ću mjesto umjetnosti, religije i filozofije u sferi apsolutnog duha, što za Hegela znači pojam lijepog uopće, što je prirodno lijepo i zašto je nesavršeno, zatim ideal umjetnosti te, na koncu, Hegelovo shvaćanje umjetnika.

2. Apsolutni duh

Hegel se ne bi složio s mišljenjem da je istinu nemoguće spoznati i da možemo shvatiti samo ograničene i prolazne pojave. Naime, on tvrdi da je istina »jedina apsolutno *shvatljiva* jer se ona zasniva na apsolutnom *pojmu* i, određenoje rečeno, na ideji«. ⁴ Za njega je ljepota »način ispoljavanja i predstavljanja istine« ⁵ i predstavlja »u sebi

1 Helmut Schneider, »Hegelova estetika – Metafizika i svršetak umjetnosti«, *Obnovljeni život* 52 (1/1997), str. 76.

2 Georg Wilhelm Friedrich Hegel, *Estetika I*, Kultura, Beograd 1970., str. 105-106.

3 Nebojša Grubor, »Hegelovo utemeljenje estetike putem određenja kulturno-povjesne funkcije umjetnosti«, *Filozofija i društvo* XXIV (2013), str. 207.

4 Hegel, *Estetika I*, str 93.

5 Isto.

konkretan apsolutni pojam«⁶, odnosno *apsolutnu ideju* koju Hegel definira kao »beskonačni i *apsolutni duh* koji sam sobom određuje što u istini jest istina«. ⁷ Pojam apsolutnog Hegel izjednačava s istinom i »ako to apsolutno držimo odvojenim od nas koji spoznajemo, ako ga, dapače, označavamo kao nešto s druge strane nas samih, dakle kao nešto *onostrano*, onda smo mi odvojeni od istine i u strahu pred njome«. ⁸ Naime, prema Hegelu, naša svijest ne shvaća duh kao neograničen i beskonačan nego ga promatra kao i prirodu. Nasuprot tomu, priroda nije izjednačena s apsolutnim duhom, niti ga ograničava. Dakle, priroda je proizvod apsolutnog duha i nema moć ograničavanja apsolutnog duha. ⁹ Ona je postavljena od strane apsolutnog duha, a apsolutni duh Hegel shvaća kao apsolutnu djelatnost¹⁰ i »apsolutno razlikovanje sebe u samom sebi«. ¹¹ Ono što apsolutni duh razlikuje od sebe je upravo priroda, koja predstavlja apsolutnu ideju i postavljena je kao »drugo duha«. ¹² Apsolutni se duh tijesno povezuje sa svojim drugim dok subjektivni duh još nije proizveo svoj pojam, nije shvatio svoju ograničenost. Upravo zbog toga subjektivni duh se ne povezuje s prirodom nego je ograničen od strane prirode. Takav duh je ograničen, konačan, proturječan i zbog toga prolazan i nesretan. ¹³ Tek kada duh shvati pravu narav stvari, odnosno kada pojavu shvati u njezinom pojmu, kada shvati »samu konačnost kao negaciju sebe i time osvaja svoju beskonačnost« duh prelazi u sferu apsolutnog duha. Dakle, predmet znanja apsolutnog duha njegova je vlastita ograničenost i prolaznost. Povezujući se s predmetom znanja, on sam postaje predmet svoga znanja. Apsolutni duh je »realno apsolutno kao duh i znanje o sebi«. ¹⁴ Umjetnost je, prema Hegelu, uz religiju i filozofiju, u sferi apsolutnog duha. U umjetnosti, religiji i filozofiji »duh se oslobađa onih ograničenosti svoga određenog bića koja ga guše«¹⁵ i izvršava ono »što je u njemu po sebi i za sebe«. ¹⁶

3. Sfere apsolutnog duha

3.1. Umjetnost

Kao što je već rečeno, umjetnost, religija i filozofija bave se istim predmetom, ali na različit način. Prema Hegelu, one se razlikuju samo po *formama* u kojima čine svjesnim svoj objekt, odnosno apsolutno. ¹⁷ Umjetnost je najniži stupanj apsolutnog duha i pripada

---

6 Isto, str. 94.

7 Isto.

8 Zvonko Šundov, »Fenomenologija duha kao ključ za razumijevanje Hegelove filozofije«, *Filozofska istraživanja*, 27 (4/2008), str. 917.

9 Hegel, *Estetika 1*, str. 94.

10 Isto.

11 Isto.

12 Isto.

13 Isto, str. 95.

14 Isto.

15 Isto, str. 96.

16 Isto.

17 Isto, str. 102.

joj osjetilno opažanje. Dakle, umjetnost predstavlja istinu u obliku osjetilnog uobličjenja.¹⁸ Preko osjetilnog opažanja vidimo da umjetničko djelo ima neki dublji smisao iako mi taj smisao ne možemo shvatiti. Budući da je predmet umjetnosti istina (duh), ona se ne može spoznati preko osjetilnih, prirodnih predmeta jer oni »ne omogućuju opažanje onoga što je duhovno«. ¹⁹ Prema Hegelu, umjetnost služi za prikazivanje religijskih istina.²⁰ Hegel ovdje za primjer uzima stare Grke, za koje je umjetnost predstavljala najvišu formu u kojoj su oni zamišljali svoje bogove i dolazili do neke svijesti o istini.²¹ Pjesnici i umjetnici preko svojih su djela približavali ljudima religijske apstrakcije, ali naravno to nije mogao činiti bilo tko. Umjetnici su bili u stanju obraditi i izraziti ono što se događalo unutar njih samih u obliku poezije i umjetnosti.²² No, umjetnost ima granicu u samoj sebi i zbog toga prelazi u više forme svijesti.²³ Iako je umjetnost uvijek bila cijenjena, kako od strane naroda, tako i od strane religioznih institucija, umjetnost ima svoju granicu u osjetilnom opažanju. Tako da dolazi do trenutka kada čovjek traži nešto više, kada se ne može zadovoljiti osjetilnom spoznajom i okreće se u samog sebe, prema duhovnoj spoznaji. Hegel tvrdi da je umjetnost u samim svojim počecima sadržavala neku tajanstvenost, dok se u današnje vrijeme u umjetničkim djelima pojavljuje cijeli njihov sadržaj.²⁴ Zbog toga duh odbacuje umjetnička djela i okreće se u svoju unutrašnjost. »Forma umjetnosti ne predstavlja više najvišu potrebu duha«. ²⁵ Hegel tvrdi da iako mi možemo smatrati likove grčkih bogova, kao i kršćanskih svetih osoba, izvrsno prikazanima, nikada im se više nećemo klanjati.²⁶

3.2. Religija

Religija je druga forma apsolutnog duha i nalazi se između umjetnosti i filozofije. Prema Hegelu, za prenošenje istine, religija se služi *predstavom*.²⁷ Dakle, ono što je prvo pomoću umjetnosti, preko osjetilnosti, prenosi se unutar čovjeka i postaje subjektivno. Tako da »unutrašnja subjektivnost postaje jedan od glavnih momenata«. ²⁸ Budući da umjetnost ima samo osjetilnu formu, ona nema predanost bogu koju ima religija. Hegel tvrdi da umjetnost prikazuje istinu, ali nastala je zbog religije i zato se istina ne može potpuno uvidjeti samo preko umjetnosti. Na neki način religija potiče umjetnika da iskaže svoju predanost bogu na osjetilni način, odnosno umjetničkim djelima. Za Hegela je predanost bogu »kult bratstva u njegovoj najčistijoj, najusrdnijoj i najsubjektivnijoj formi«. ²⁹

18 Isto, str. 103.

19 Isto.

20 Isto.

21 Isto.

22 Isto, str. 104.

23 Isto.

24 Isto, str. 104-105.

25 Isto, str. 105.

26 Isto.

27 Isto.

28 Isto.

29 Isto.

3.3. Filozofija

Filozofija je treća forma apsolutnog duha. U religiji je bog za našu svijest neki izvanjski predmet³⁰ jer religija prihvaća boga bez ikakvog razmišljanja i propitkivanja, kao danu istinu. No, Hegel tvrdi da sama duševna predanost bogu nije dovoljna za pravu spoznaju te da »kao najčistiju formu toga znanja treba priznati slobodno *mišljenje*«³¹ jer se tek mišljenjem ono što je sadržaj predstave ili osjećaja može potpuno »pojmovno znati.«³² Tako su za Hegela u filozofiji spojene *objektivnost* i osjetilno opažanje umjetnosti te *subjektivnost* i predstava religije. Hegel kaže da je mišljenje »s jedne strane, najdublja i najbitnija subjektivnost«³³ čovjeka, a samo pomoću mišljenja možemo doći do istine, do misli koja potpuno odgovara svojoj ideji. Ta misao je onda najrealnija i najobjektivnija općenitost koja tek u mišljenju može shvatiti sebe u formi same sebe.³⁴

4. Pojam lijepog uopće

4.1. Ideja

Budući da Hegel *lijepo* definira kao ideju lijepoga, potrebno je prvo objasniti što je za njega ideja. Prema Hegelu, ideja je »pojam, realitet pojma i njihovo jedinstvo«.³⁵ Naime, sam pojam još uvijek nije ideja. Da bi bio ideja mora se realizirati, odnosno uspostaviti svoj realitet. Pojam je, za Hegela, zapravo »jedinstvo različitih odredaba, te dakle konkretni totalitet.«³⁶ Ovo je najbolje objasniti na primjeru čovjeka, koji Hegel sam koristi. Dakle, čovjek u sebi sadrži suprotnosti osjetilnosti i uma, tijela i duha, ali te se karakteristike ne mogu promatrati svaka za sebe. One su u čovjeku kao jedinstvo, samo tijelo ili sam duh ne znače ništa. Kada promatramo čovjeka vidimo te suprotnosti, realizirane kao jedinstvo jer se one ne mogu ni realizirati same za sebe.³⁷ Nadalje, duša, odnosno Ja, je »sam pojam u njegovoj slobodnoj egzistenciji.«³⁸ Hegel kaže da Ja u sebi sadrži beskonačan broj misli i različitih sadržaja, ali ipak su svi ti različiti sadržaji kao jedno u Ja. Izraz su čovjeka samog i zato su u idealnom jedinstvu, bez obzira na njihovu raznolikost.³⁹ Dalje, budući da je pojam za Hegela idealno jedinstvo *općeg* i *pojedičnog* koji jedno drugo ukidaju, pojam neprestano negira i ukida sam sebe, tako da je on »beskonačna negacija«⁴⁰ koja je usmjerena na »njegovo samoodređivanje u kome on ostaje afirmativno jedinstvo koje

---

30 Isto.

31 Isto.

32 Isto.

33 Isto.

34 Isto.

35 Isto, str. 106.

36 Isto, str. 109.

37 Isto.

38 Isto.

39 Isto.

40 Isto, str. 110.

se odnosi na sebe«. ⁴¹ Međutim, da ne bi ostao jednostran, pojam ukida i svoju općenitost i svoje jedinstvo te postavlja sam sebe kao *objektivnost*. Tako je *objektivnost* zapravo »*realnost pojma*«, ⁴² ali takva realnost da predstavlja »*realne razlike*« ⁴³ svih dijelova pojma koji zapravo čine njegovu idealno jedinstvo i subjektivnost. No, pojam ni tada ne gubi svoju općenitost nego ju ponovno uspostavlja preko realnosti. Njegov je vlastiti pojam »da u svome drugom sačuva jedinstvo sa samim sobom« ⁴⁴ i tako on uspostavlja svoj totalitet, odnosno *ideju*. Za Hegela ideja obuhvaća i objektivnost i subjektivnost pojma, ona je cjelina koja predstavlja jedinstvo i na taj je način ideja »istina, sva istina«. ⁴⁵ Prema Hegelu, istina je »slaganje realnog postojanja nekog predmeta s njegovim pojmom ili sa samim sobom«, ⁴⁶ a sve postojeće ima onoliko istine koliko predstavlja ideju jer jedino što uistinu jest je ideja. ⁴⁷

4.2. Ideja lijepog

Lijepo je, za Hegela, osjetilni izgled ideje. ⁴⁸ On tvrdi da je razumu nemoguće shvatiti ljepotu zato što ne može shvatiti jedinstvo ideje. Odnosno, razum uvijek uočava suprotnosti i promatra ih odvojeno, kao samostalne, a ne u njihovom jedinstvu. Zbog toga je razum uvijek u sferi onoga što je ograničeno, jednostrano te prema tome i neistinito, dok je lijepo »u samom sebi *beskonačno* i slobodno«. ⁴⁹ Dalje Hegel navodi da je čovjek konačna inteligencija koja predmete doživljava preko osjetila i razmišlja o njima. ⁵⁰ Ali uzrok konačnosti i neslobode čovjeka je pretpostavka da su predmeti neovisni. Zbog te pretpostavke čovjek se prema stvarima odnosi pasivno i prihvaća ih onakvima kakve jesu. Na taj se način, prema Hegelu, istina može postići samo podčinjavanjem subjektivnosti. S druge strane, čovjek mijenja i prerađuje stvari kako bi one postale korisne za njega. Time stvari gube neovisnost i njihov cilj nije više u njima samima nego u čovjeku kao subjektu. ⁵¹ Tako su se uloge promijenile pa su predmeti »postali neslobodni, a subjekti slobodni«. ⁵² No, subjekti su neslobodni zbog toga što su ovisni o vanjskim utjecajima, objektima i zbog svojih nagona. Isto tako objekti su neslobodni jer je njihova neovisnost samo prividna. Oni su podložni promjenama, uništenju i ostalim vanjskim utjecajima. Međutim, ukidanje jednostranosti i neslobode subjekta i objekta predstavlja promatranje

41 Isto.

42 Isto.

43 Isto.

44 Isto, str. 111.

45 Isto.

46 Katarina Rukavina, »Istina u umjetnosti. Refleksije o spoznajnim aspektima vizualne umjetnosti«, *Filozofska istraživanja*, 29 (3/2009), str. 568.

47 Isto.

48 Hegel, *Estetika I*, str. 112.

49 Isto.

50 Isto, str. 113.

51 Isto, str. 114.

52 Isto.

i postojanje objekata kao *lijepih*.⁵³ Naime, prema Hegelu, u egzistenciji lijepog predmeta se pojavljuje njegov pojam kao realiziran te on pokazuje subjektivno jedinstvo na samom sebi.⁵⁴ Time je on svoju neslobodnu konačnost preobratio u slobodnu beskonačnost za one koji ga promatraju.⁵⁵ Za Hegela je promatranje lijepog po prirodi liberalno jer se predmeti priznaju kao slobodni i beskonačni. Njihova svrha je u njima samima, nisu više iskorištavani i promijenjeni. U lijepom objektu svi elementi moraju izgledati kao da su nastali sami od sebe, idealno jedinstvo se mora vidjeti izvana i predmet mora izgledati kao da je nastao samo zbog svog oblika, potpuno neovisan i nepodložan bilo kakvim utjecajima. Dakle, iako se mora vidjeti pojmovno idealno jedinstvo, ipak sve suprotnosti moraju izgledati kao da su slobodne i mogu postojati neovisno jedna o drugoj.⁵⁶ Ta pojmom postavljena nužnost ne smije se pojavljivati u formi same nužnosti, već se mora sakriti iza privida nenamjerne slučajnosti⁵⁷ da bi izgledalo kao da se dijelovi pojavljuju zbog sebe samih, a ne zbog jedinstva. Ideja lijepog je jedinstvo između pojma i realiteta, ali takvo jedinstvo koje postoji i može se opaziti preko osjetila.⁵⁸ Dakle ljepota se može shvatiti kao raspored dijelova, tako da ti dijelovi budu prikladni jedan drugom i cjelini.⁵⁹

5. Prirodno lijepo

5.1. Prirodan život

Prema Hegelu, postoji nekoliko načina na koje pojam ima svoju egzistenciju u prirodi. Kao prvi primjer on navodi pojedinačna mehanička i fizikalna tijela.⁶⁰ Primjerice, metal ima puno različitih karakteristika i svojstava, ali sva ta svojstva jednako su prisutna u svakom njegovom dijelu. Znači da ne postoji ono idealno jedinstvo koje je potrebno da bi pojam i realitet pokazivali ideju. Neki metal nema dušu, nije oduhovljen te potpuno prelazi u osjetilnu materijalnost.⁶¹ Da bi objasnio drugi način egzistencije pojma u svom realitetu, Hegel koristi primjer nebeskih tijela. On ponavlja da je za objektivnost važno da se vide realne razlike pojma i pojavljuju kao samostalne, iako su one zapravo povezane u jedan sustav. Takva je priroda nebeskih tijela. Naime, iako se svako nebesko tijelo može promatrati kao samostalno, sva njegova kretanja i položaj su zapravo dio sustava nebeskih tijela, što znači da postoji jedinstvo i povezanost među njima.⁶² Međutim, to jedinstvo nije idealno nego samo apstraktno. Zato Hegel kaže da jedino ovaj *treći* način prirodnog pojavljivanja predstavlja određeno biće *ideje*, a ideja kao prirodna je *život*.⁶³

---

53 Isto.

54 Isto, str. 115.

55 Isto.

56 Isto, str. 115-116.

57 Isto, str. 116.

58 Isto, str. 117.

59 Grubor, »Hegelovo utemeljenje estetike putem određenja kulturno-povesne funkcije umetnosti«, str. 203.

60 Hegel, *Estetika I*, str. 117

61 Isto, str. 118.

62 Isto.

63 Isto, str. 119.

Prema Hegelu, samo živa organska priroda čini realitet ideje. Razlog tome je što u živom svijetu postoje realne pojmovne razlike, njihov negativni idealitet te duševnost kao beskonačna forma koja ima snagu da se kao forma održi u svom sadržaju.⁶⁴ Ono što čini idealno jedinstvo u ovom slučaju je duša jer je ona supstancijalno jedinstvo i općenitost koja prožima sve.⁶⁵ Dalje Hegel kaže da se ideja života na živim bićima prepoznaje tako što život, kao prvo, mora biti realan, a kao drugo, pojavljuje se kao neprekidni proces idealiziranja u kojem se vidi živa duša.⁶⁶ Na kraju živo biće posjeduje subjektivnu samostalnost u obliku *samokretanja*.⁶⁷ Neživa bića nemaju sposobnost samopokretanja, ona su pokrenuta samo od strane drugih bića. Kretanje planeta također ne potječe od njih samih nego od vanjskih utjecaja koji stvaraju zakonitost pokretanja tijela. Nasuprot tome, živo biće se pokreće samo, bez ikakvih vanjskih utjecaja.⁶⁸ Uz kretanje, živa bića imaju sposobnost glasanja, mijenjanja prirode, iskorištavanja njezinih resursa i neživih bića. Na te načine duša se pokazuje u živim organizmima i tako predstavlja ideju.⁶⁹

5.2. Prirodan život kao lijep

Iako je kod živih bića vidljivo samovoljno kretanje i sve ono što ih razlikuje od neživih bića i tako čini bližima ideji, Hegel tvrdi da se lijepo zapravo odnosi na izgled pojedinačnog lika u njegovom mirovanju kao i u njegovom kretanju⁷⁰ jer samo *oblik* može izraziti ljepotu. Naime, svi dijelovi živog bića moraju biti u jedinstvu i zajedno činiti jednu jedinku. Hegel za primjer uzima čovjeka. Svi ljudski organi i udovi zajedno čine čovjeka, ali po Hegelu, oni ne izgledaju jednako, svaki organ se razlikuje od drugih organa i time dobivamo privid da organi ne ovise jedni o drugima te da je to jedinstvo slučajno, a ne da su organi nastali samo radi jedinstva. Dakako, iako se povezanost mora činiti slučajnom, opet mora postojati neka unutrašnja nužnost koje povezuje sve dijelove ljudskog tijela i tako čini oblik.⁷¹ Dalje Hegel navodi da tu nužnost možemo primijetiti jer smo navikli na određen sklop udova i njihova kretanja. U skladu s tim, neke životinje možemo smatrati ružnima jer je raspored njihovih organa drukčiji, njihov oblik nije ono na što smo navikli pa ga smatramo čudnim ili čak ružnim.⁷² Dakle, prema Hegelu, priroda se može nazvati lijepom kao osjetilno prikazivanje pojma i ideje, odnosno ukoliko se pri opažanju onih prirodnih oblika koji su suglasni pojmu naslućuje neka takva suglasnost, i ako se u isto vrijeme pri osjetilnom promatranju otkrivaju unutrašnja nužnost i skladnost cjelokupnog sustava.⁷³

64 Isto, str. 119.

65 Isto, str. 120.

66 Isto, str. 123.

67 Isto, str. 123-124.

68 Isto, str. 124.

69 Isto.

70 Isto, str. 125.

71 Isto, str. 127.

72 Isto, str. 131.

73 Isto, str. 130.

5.3. Načini promatranja prirode

Hegel navodi tri načina promatranja prirode kao lijepe.⁷⁴ U prvi način ulazi promatranje životinja, odnosno oblika životinjskog tijela i navika. Kao primjer uzima ljenjivca, koji je spor i ne kreće se puno. Tvrdi da nam je ta životinja ružna zato što ne pokazuje volju i sposobnost za kretanjem, a kretanje i djelatnost »ispoljavaju upravo viši idealitet života«.⁷⁵ Drugi način promatranja prirode je promatranje krajolika. U takvom promatranju mi promatramo mora, rijeke, planine, neživu prirodu oko nas. Takav sklop nije određen pojmom i ne pokazuje unutarnju povezanost, ali prema Hegelu, ipak može pokazati neku vanjsku povezanost što u nama budi interes.⁷⁶ Treći način promatranja prirode je način u kojem mi doživljavamo prirodu na osnovi naših raspoloženja, emocija, unutarnjih stanja.⁷⁷ Hegel kaže da značenje više ne treba tražiti u samim predmetima nego »u izazvanom duševnom raspoloženju«.⁷⁸ Na kraju ovog dijela, Hegel tvrdi da je životinja, bez obzira na to što životinjski život izražava neku oduhovljenost, ipak vezana svojim prirodnim potrebama te tako ne može biti slobodna. Duša životinje nije idealno jedinstvo, kao kod svjesnog Ja, jer je ona samo unutarnja povezanost organizma koja se ne pokazuje izvana kao idealna.⁷⁹ Hegel smatra da je to nedostatak prirodno lijepog što navodi na neophodnost *ideala* kao *umjetnički lijepog*.⁸⁰

5.4. Nesavršenost prirodno lijepog

Hegel smatra da je forma prirodno lijepog određena i zbog toga ograničena.⁸¹ Upravo zbog toga se Hegelov prvi korak u osnivanju njegove estetike sastoji u isključivanju prirodno lijepog iz tematskog područja estetičkih istraživanja i ograničavanju estetičke problematike na umjetnički lijepo.⁸² Prirodno je određeno vanjskim pravilima i apstraktnim jedinstvom. Prema Hegelu, ovdje pripadaju pravilnost, simetrija, zakonitost i harmonija.⁸³ Druga strana ovog jedinstva se odnosi na materijalno i osjetilno kao takvo. Ovdje Hegel ubraja čistoću tonova i boja jer što je boja više pomiješana s nekom drugom, po Hegelu, manje nam je privlačna.⁸⁴ Međutim, Hegel tvrdi da obje ove vrste ne predstavljaju pravo jedinstvo jer bi im za to bila potrebna idealna subjektivnost koja prirodno lijepom nedostaje prema cjelokupnoj njegovoj pojavi.⁸⁵ On smatra da nam je, upravo zbog ovih nedostataka, potreban ideal s kojim se prirodno lijepo ne može ni usporediti, te koji se ne može naći

---

74 Isto, str. 131-133.

75 Isto, str. 131.

76 Isto, str. 132.

77 Isto.

78 Isto.

79 Isto, str. 132-133.

80 Isto, str. 133.

81 Isto.

82 Grubor, »Hegelovo utemeljenje estetike putem određenja kulturno-povjesne funkcije umjetnosti«, str. 202.

83 Hegel, *Estetika 1*, str. 135.

84 Isto, str. 141-142.

85 Isto, str. 142.

u prirodi nego samo u umjetnosti. Kao što je već ranije spomenuto, Hegel smatra da se u životinjama ne pokazuje duša kao kod čovjeka, duša koja čini jednu osobu nego samo unutarnju povezanost organizma. Nasuprot tome, na čovjeku se vidi da je on *jedno te isto* biće koje osjeća i ima dušu.⁸⁶ Zbog toga je ljudski život na višem stupnju od životinjskog, ali svejedno nije savršen jer je čovjek, kao i životinja, određen i prirodnim potrebama i nužnostima, a ne samo duhovnim. Isto tako, na višem stupnju, u državi ili obitelji, postoji taj nedostatak. Iako sva bića u takvom organizmu čine zajednicu, opet svaki čovjek ima svoju volju i svoje ciljeve te takav organizam ne djeluje kao jedan pojedinačan organizam u idealnom jedinstvu.⁸⁷ Prema Hegelu, prirodan život ne pokazuje svoj pojam u realitetu jer se, zbog ovisnosti o vanjskim utjecajima i ograničenosti organizma, duh ne može osloboditi i ostvariti. Zbog toga su nam potrebni umjetnost i umjetnički lijepo, jer se samo preko umjetnosti pojam može potpuno ostvariti u realitetu.⁸⁸

6. Ideal umjetnosti

Prema Hegelu, umjetnost »*čišćenjem* proizvodi ideal«. ⁸⁹ Kao primjer on koristi portretiste koje su nazivali laskavcima jer su ljude naslikali ljepšima nego što oni zapravo jesu. Međutim Hegel smatra da slikar mora zanemariti i odbaciti sve nedostatke i mane na koži, sve što je prirodno jer je prava svrha tog portreta prikazivanje osobe i njezinog karaktera.⁹⁰ Umjetnik mora predstaviti »prave crte u kojima se izražava duša dotičnog subjekta«. ⁹¹ Nadalje, za Hegela je osnova ideala njegova vedra spokojnost i blaženstvo.⁹² On jako cijeni umjetnost antičke Grčke. Navodi da kod prikazivanja njihovih heroja s tragičnim sudbinama heroj uvijek ostane spokojan i miran, prihvaća svoju sudbinu.⁹³ To znači da je on ostao vjeran samom sebi i da ovisi samo o samom sebi, ni o čemu drugome te je zbog toga uzvišen i zadržava svoju vedrinu. Dalje Hegel spominje umjetnost romantizma u kojoj se prikazuju tužni i grozni prizori kojima nedostaje ljepota. No, u krugu nizozemskog slikarstva Hegel ipak pronalazi djela u kojima se čak i u tom bolu i stradanju može pronaći neka mirnoća i vedrina te »neka naslada čak u mučenju«. ⁹⁴ Naposljetku Hegel dolazi do ironije, za koju smatra da u sebi nema ništa umjetničko nego je samo vještina uništavanja.⁹⁵ Kao što Nevena Jevtić navodi »Hegel inzistira na ovim njenim negativnim karakteristikama: da je ona svojevoljna igra sa ozbiljnim stvarima koja je nezainteresirana i nemotivirana 'supstancijalnim interesima'«. ⁹⁶ Umjetnost za Hegela

86 Isto, str. 146.

87 Isto, str. 146-147.

88 Isto, str. 152.

89 Isto, str. 155.

90 Isto, str. 156.

91 Isto.

92 Isto, str. 157.

93 Isto, str. 158.

94 Isto.

95 Isto, str. 159.

96 Nevena Jevtić, »Iskušenje ironije. Može li ironija igrati ulogu kritike?«, *Filozofska istraživanja*, 33 (2/2013), str. 234.

ima veliku vrijednost jer ona može učiniti trajnim i zabilježiti ono što u prirodi prolazi, a ono što čovjeka u umjetnosti privlači nije sam sadržaj nego ono zadovoljstvo koje čini duhovno stvaranje.⁹⁷ Prema Hegelu, nas veseli nešto što se čini kao da je proizvod prirode, a zapravo je proizvod duha.⁹⁸ Ti proizvodi nas uveseljavaju zato što su »*proizvedeni* tako prirodno«. ⁹⁹ Ipak, za Hegela nemaju sve vrste umjetnosti istu vrijednost. Na primjer, skulptura je u svojim tvorevinama apstraktnija nego slikarstvo.¹⁰⁰ S jedne strane, izvođenje dramske umjetnosti je na višem stupnju nego epsko pjesništvo, dok s druge strane epsko pjesništvo nadilazi dramsku umjetnost jer pokazuje konkretne događaje, a drama se bavi unutarnjim motivima djelovanja, utjecajima na volju i reakcijama unutrašnjosti.¹⁰¹

7. Određenost ideala

7.1. Božansko u umjetnosti

Za Hegela, središte umjetnosti je prikazivanje božanskog. Heroji, bogovi, sveci i ostale pobožne osobe moraju biti prikazane u svojoj mirnoći i uzvišenosti, tako da oni nemaju nikakve veze sa zemaljskim životom i svakodnevnim problemima.¹⁰² Čak i ako su prikazane osobe ili božanstva u umjetničkom djelu suočeni s nekim zemaljskim događajima, oni uvijek moraju zadržati svoju mirnoću i uzvišenost. Hegel kaže da iz ovog ideala nisu isključeni zlo, rat, bitke, osvete i sve ono loše što se događa ili se događalo u svijetu.¹⁰³ Takvi događaji su često sadržani u umjetničkim djelima koja prikazuju heroje i mitove. To se pojavljuje i u djelima koja prikazuju kršćanske mučenike, ali Hegel tvrdi da je kršćanski ideal, koji ima svoje mjesto u dubini unutrašnjosti, ravnodušniji prema prilikama izvanjskog svijeta.¹⁰⁴

7.2. Ljudsko djelovanje

Cijela priroda stoji čovjeku na raspolaganju i čovjek se može služiti svime što ona nudi. No, prema Hegelu, priroda nije dovoljna za zadovoljenje svih ljudskih potreba i želja pa se čovjek okreće vlastitom djelovanju kako bi proizveo nešto novo. Isto tako, čovjek je zapravo ovisan o prirodi, a kako bi se postignuo ideal, on se mora uzdignuti iznad te svoje ovisnosti.¹⁰⁵ Hegel navodi primjere kako ljudima čak i ono što je u prirodi samo po sebi

---

97 Hegel, *Estetika 1*, str. 164.

98 Isto.

99 Isto.

100 Isto, str. 167.

101 Isto, str. 167.

102 Isto, str. 176.

103 Isto, str. 190.

104 Isto.

105 Isto, str. 254-255.

lijepo nije dovoljno nego od tih resursa izrađuju nešto novo. Na primjer, od zlata izrađuju nakit jer im zlato samo po sebi u svom prirodnom obliku ne znači puno.¹⁰⁶ Umjetnost se također služi takvim tvorevinama. Hegel navodi da se u pjesništvu ne opisuje zlato i ostale dragocjenosti u svom prirodnom stanju nego se opisuju onakvima kakvima ih je čovjek napravio, kao nakit.¹⁰⁷ Nadalje, ljudi te dragocjenosti koriste u izradi kipova i hramova, tako da hramovi bogova, crkve, ikone svetaca i kraljevske palače pružaju primjere sjaja i raskoši.¹⁰⁸ Na taj način čovjek uživa u svojem bogatstvu koje troši ne na prirodne potrebe nego na umjetnost, kojoj je svrha u samoj sebi.

7.3. Odnos idealnog umjetničkog djela prema publici

Prema Hegelu, umjetnost mora povezati unutrašnju subjektivnost karaktera s onim što je izvanjsko.¹⁰⁹ Iako ideal čini jednu cjelinu u samoj sebi, umjetničko djelo ne postoji radi sebe sama nego radi publike koja umjetničko djelo promatra i u njemu uživa.¹¹⁰ Za Hegela umjetničko djelo treba biti razumljivo svima jer umjetnost ne postoji za neki mali, zatvoreni krug manjeg broja ljudi, prvenstveno onih koji su obrazovani, već ona postoji uglavnom radi cijele nacije.¹¹¹ Ovdje nastaje problem jer prava, besmrtna umjetnička djela nakon nekoliko stoljeća nemaju veze s novim ljudskim okolnostima i ljudi ih ne mogu potpuno razumjeti bez poznavanja povijesti i filozofije. Zato za Hegela u umjetnosti nisu toliko važne vremenske okolnosti u kojima je djelo nastalo, važno je da djelo nosi neku dublju poruku, nešto što u nama izaziva interes i duhovnu reakciju.¹¹² Takva objektivnost umjetničkog djela čini sadržaj koji ispunjava našu vlastitu unutrašnjost.¹¹³ Ono što je povijesno u umjetničkom djelu predstavlja nešto prolazno, a mi trebamo tražiti ono duhovno. Ovdje za primjer Hegel uzima *Davidove psalme* u kojima se slavi boga i pokazuje njegova veličina, što ostavlja jednak utjecaj na čovječanstvo danas kao i u ono vrijeme.¹¹⁴

8. Umjetnik

Umjetnik kao prvo mora imati talent i smisao za *shvaćanje stvarnosti* i njenih oblika koji preko pažljivog slušanja i gledanja utiskuju u duh najraznovrsnije slike o *onome što postoji*.¹¹⁵ Za razliku od filozofije, koja se temelji na apstrakcijama misli, umjetnost svoju građu uzima iz stvarnosti. Zbog toga umjetnik mora biti zainteresiran za puno različitih

---

106 Isto, str. 256.

107 Isto.

108 Isto.

109 Isto, str. 262.

110 Isto.

111 Isto, str. 272.

112 Isto, str. 277-278.

113 Isto, str. 278.

114 Isto.

115 Isto, str. 280.

stvari i imati mogućnost pamćenja svih tih stvari, ali isto tako mora moći povezati to izvanjsko s čovjekovim unutarnjim stanjima. Na kraju, umjetnik mora znati kako to povezano vanjsko i unutarnje izraziti u realnosti. No, to samo po sebi nije dovoljno, jer da bi umjetnik bio u mogućnosti izraziti neku istinu, on prvo mora dugo i duboko razmišljati kako bi do nje došao.¹¹⁶ Hegel kaže da se umjetnik mora osloniti na budnu trezvenost razuma, ali i na dubinu duševnosti i osjećaja.¹¹⁷ Dakle, umjetnik mora biti svjestan onoga što stvara te on zapravo stvara samoga sebe, svoju unutrašnjost. Hegel spominje da su neke pjesnike sputavala pravila koja se tiču stihova i strukture pjesama. No, on tvrdi da pravi umjetnik ima *prirodnu težnju* i neposrednu potrebu da sadržaj svakog svog osjećaja i svake svoje predstave odmah uobliči.¹¹⁸ Nadalje, umjetničko nadahnuće može biti izazvano nekim vanjskim podražajem ili utjecajem, ali Hegel tvrdi da se nadahnuće sastoji samo i jedino u tome što umjetnik mora biti potpuno zauzet sa stvari, sav se nalaziti u njoj i u njoj živjeti¹¹⁹ sve dok ju ne uspije izraziti u stvarnosti. Pravo umjetničko djelo pokazuje svoju originalnost kao tvorevina jednog duha koji čini da se predmet, koji on izražava, povezuje u svojoj unutrašnjosti sam sa sobom, bez utjecaja izvana. Hegel smatra da se umjetnik tijesno povezuje sa svojim predmetom te da je taj predmet izraz umjetnikove unutrašnjosti i njega samog.¹²⁰ Prava originalnost sastoji se u tome da umjetnik i djelo budu nadahnuti umnošću sadržaja koji je u samom sebi istinit.¹²¹

9. Zaključak

Hegelovo tumačenje umjetnosti kao onog prošlog predstavlja jednu od presudnih momenata kako njegove estetike i filozofije tako i estetike i filozofije uopće. Unatoč njenoj jasnoći i iscrpnosti opusa u kojem se javila, misao o umjetnosti kao onom prošlom postala je polazišnom tezom brojnih interpretacija. Među njima izdvaja se misao da umjetnost nije dovršena nego “s jedne strane, ima svoj nastavak u religiji, a s druge strane također u filozofiji i znanosti.” Time umjetnost, u skladu sa središtem zanimanja ovoga rada-idealom lijepog, predstavlja dio jedne harmonične cjeline (umjetnost, religija, filozofija, znanost) koji ispunjava ideju lijepog koja biva postavljena kao ideal.

---

116 Isto, str. 280-281.

117 Isto, str. 281.

118 Isto, str. 284.

119 Isto, str. 288.

120 Isto, str. 290.

121 Isto, str. 297.

Literatura

Grubor, Nebojša, »Hegelovo utemeljenje estetike putem određenja kulturno-povesne funkcije umjetnosti«, *Filozofija i društvo XXIV* (2013).

Hegel, Georg Wilhelm Friedrich, *Estetika 1*, Kultura, Beograd 1970.

Jevtić, Nevena, »Iskušanje ironije. Može li ironija igrati ulogu kritike?«, *Filozofska istraživanja*, 33 (2/2013).

Rukavina, Katarina, »Istina u umjetnosti. Refleksije o spoznajnim aspektima vizualne umjetnosti«, *Filozofska istraživanja*, 29 (3/2009).

Schneider, Helmut, »Hegelova estetika – Metafizika i svršetak umjetnosti«, *Obnovljeni život* 52 (1/1997).

Šundov, Zvonko, »Fenomenologija duha kao ključ za razumijevanje Hegelove filozofije«, *Filozofska istraživanja*, 27 (4/2008).

